

4. FRA ”OVERENDEN” TIL ”BYENDEN”

Vi skal nu fra ”Overenden” af Thorsager ned til ”Byenden”. For ikke at komme samme vej tilbage svinger vi ind i Lille Randers for derfra at fortsætte ad Nørregade og Thorsgade til ”Byenden”.

”Lille Randers” – et særpræget gadenavn, der ikke kan undgå at vække vores nysgerrighed. Hvad er forklaringen?

Svaret må være at navnet ”Lille Randers” minder om, at Randersvej i sin tid gik lige nord for Thorsager og derefter øst om byen. Muligvis har man skullet ud ad Lille Randers for at slutte sig til den rigtige Randersvej øst for Thorsager, hvor den kom fra Rostved og Skummelvad og gik videre ad nuværende ”Gl. Randersvej”.

Formodentlig har Lille Randers været opfattet som en lille sidegade til Store Randers, altså hovedgaden.

At vejen har været lille, ses også af, at den anden gennemgående vej igennem Thorsager, vejen fra Århus og Ugelbølle videre mod Ryomgård, ikke gik gennem Lille Randers. Den kom i stedet fra den nuværende Dalgårdsvej, ind gennem byen og til venstre ad Nørregade og til højre ad Sandballevej ud af byen.

Det var en katastrofe for Thorsager, da Randersvej i 1855 blev lagt om og lagt et par kilometer sydvest for byen. Thorsager mistede sin status som trafikknudepunkt. Det hjalp ikke meget, at byen til gengæld blev stationsby, da jernbanen kom i 1877, for den blev lagt så langt nord for Thorsager, at den ikke fik den helt store betydning for byens udvikling. At det så var Thorsager-borgerne selv, der ønskede stationen lagt så langt fra byen som muligt, er en anden sag. Det fortælles, at det først og fremmest var kroejeren, der også var ved at drive en stor købmandsgård op, der kæmpede for at undgå jernbanen, da han var bange for, at Thorsager-borgerne ville benytte muligheden for at tage toget til Århus eller Randers for at handle der i stedet for hos ham.

Når man drejer ind i Lille Randers fra Thorsgade, har man den gamle købmandsgård på højre hånd, og den gamle kro og telefoncentral på venstre hånd.

LILLE RANDERS 2

På dette sted, tilbagetrukket fra vejen, lå oprindeligt det lille stråttækte hus, der fra omkring 1910 blev Thorsagers telefoncentral. Centralbestyrer Adolf Poulsen og hustru boede her. Der lå to andre huse i nedkørslen straks bag købmandsgården.

Adolf Poulsen var foruden at være centralbestyrer – ærlig talt var det hans kone, der passede centralen – også musiker og organist i kirken. Han satte et vældigt skub i musiklivet i Thorsager, fortalte Alfred Schultz mig i 1983. Adolf havde været regimentsmusiker ved Randers-dragonerne og var en meget dygtig musiker. Han stod også i spidsen for dilettant i forsamlingshuset, specielt stod han for at indøve de sange, der altid var indlagt.

Adolf Poulsen forlod huset i 1922 efter sin kones død. Han fik gennem centralarbejdet kontakt med en centralbestyrerinde på Helgenæs og flyttede ned til hende. I stedet fik han sin afdøde kones søster og hendes mand fra Astrup til at komme og overtage centralen – det var forældrene til den senere i byen så kendte muremester Agner Christensen.

Agners forældre passede centralen i samme hus fra 1922 til 1937, hvor de sammen med en datter, der havde mistet sin mand og sad alene tilbage med to børn, købte den gamle kro og indrettede central der. Her var de til 1940, hvor Agner Christensen og hans kone overtog centralen – de var lige blevet gift - hvorefter han havde den til 1952. Derfor er det den gamle kro, der er kendt i Thorsager som ”den gamle central” – men det burde altså retteligt være stedet her bag den gamle købmandsgård. Men huset er der som nævnt ikke mere.

Jeg er ikke klar over, hvornår den gamle central blev ragt ned, men det er ikke mange år siden, og den grund, der i dag ligger ubenyttet hen bag købmandsgården, er stedet, hvor den lå i sin tid.

Oppe ved vejen stillede Vilhelm Foged an med motormølle. Det skete hos de større købmænd i 1930'erne, og lige så sikkert var det, at det betød de gamle vindmøllers fallit, og dermed var møllerens høje sociale status i landsbyen også slut. Møller Vindberg blev den sidste af slagsen i Thorsager. Motormøllen havde jo den fordel, at den malede korn uanset vejrliget. Møllerne forsøgte ofte at tage konkurrencen op mod købmændene ved selv at købe motor, som de så brugte, når vindmøllen stod stille på grund af manglende vind – det skete også i Thorsager. Motoren til købmandens mølle lå længst nede mod Lille Randers, resten, kværn og lager, tæt ind til købmandsgården.

Den gamle central i Thorsager. Billedet er lånt af Agner Christensen, hvis forældre havde centralen fra 1922 til 1940, de sidste tre år dog ikke i dette hus. Huset var det ene af tre huse, der lå i nedkørslen til højre straks efter købmandsgården. Billedet er taget ca. 1924. Det er centralbestyreren til højre. Fra venstre en datter, derefter hustruen, den lille pige er på besøg, hunden er den trofaste "Bjørn", som var et skattet medlem af familien. Som det ses af skiltet havde centralbestyreren og hans kone også "Udsalg af Medicinalvarer fra Hornslet Apotek".

LILLE RANDERS 1

På vores venstre hånd passerer vi først det sted, hvor den gamle smedje har ligget – dens historie er nærmere beskrevet under Vestergade 1, idet den er identisk med kroens gamle kørestald, der blev ombygget til smedje sidst i 1930'erne. Nu ligger en af den nye boligafdelings boligblokke på stedet.

Straks efter følger husrækken Lille Randers 1 – 9, en række, der stadigvæk minder om det miljø af tæt befolkede landarbejderboliger, der var kendetegnet for Lille Randers.

Husrækken ligger i dag tilbagetrukket fra vejen, men det ses endnu tydeligt, at vejen oprindeligt har gået lige op til husene, idet det gamle vejstykke stadigvæk ligger foran husene.

Forklaringen er, at da Rønde kommune var dannet i 1970, og man skulle i gang med at planlægge den fremtidige udvikling, forestillede man sig en udvikling i Thorsager, der ville gøre en udvidelse af Lille Randers som sidevej til hovedgaden Thorsgade nødvendig. Derfor blev vejen udvidet og lagt om neden for husene, og kommunen købte den gamle kro og central (Vestergade 2) og nedrev kørestalden, der lå klods op til Lille Randers, så der blev plads til den udvidede vej.

Siden har udviklingen taget en anden retning. Thorsager fik ikke den udvikling, man forestillede sig i 1970'erne, og resultatet er, at kommunen her i 2004 har solgt en del af det areal, der var købt til den udvidede vej, til Røndeegnens Boligselskab, så der er blevet plads til en ny boligblok med to lejligheder, sådan ca. hvor den gamle kørestald lå.

Resultatet er, at husene Lille Randers 1 – 9 nu ligger og ser lidt forladte ud. De er tydeligvis bygget til at ligge som gadehuse helt oppe ad vejen, så deres nuværende beliggenhed ser helt forkert ud. Men forhåbentlig vil de blive bevarede i deres nuværende skikkelse, for de er et værdifuldt minde om et bymiljø, som nu ikke er mere.

Lille Randers 1 beboedes oprindeligt af byens skrædder Eriksen. ”Hos ham kunne vi få vendt et sæt tøj, hvis det var blevet lidt flosset, og derefter var det så godt som nyt”, fortæller en ældre Thorsager-borger. Den slags var ganske almindeligt, og omsyninger af ellers aflagt tøj har sikkert været en af skrædderens hovedbeskæftigelser i et samfund som Thorsager. Skrædder Eriksen var dygtig og respekteret – og så var han i øvrigt rødhåret, hvilket prægede de tilnavne, han lige som mange andre Thorsager-borgere måtte finde sig i (”Ræve-skrædderen”).

Huset blev efter skrædderen overtaget af Søren Peder Christensen fra Ellev. Det er muligvis ham, der har ændret huset så meget, at det er registreret som nyopført i 1949.

LILLE RANDERS 3

Dette lille røde hus er opført 1910 og er således en af de oprindelige Lille Randers-arbejderboliger. Her boede tidligere Karoline Basse.

LILLE RANDERS 5

er opført 1902. Det er bygget sammen med nr. 7. Huset havde oprindeligt snedkerværksted i baghuset og beboedes af snedker Nielsen. Man kom om til snedkerværkstedet gennem den lille smøge mellem nr. 3 og 5. Snedker Nielsen holdt

op omkring 1930. Efter ham kom Niels Mogensen, der var enkemand, og boede der i mange år. Siden hans tid har der kun været beboelse.

LILLE RANDERS 7

er opført 1920. Huset blev i sin tid købt af bager Thorvald Hansen, der vist havde haft bageri i Dråby, men var gået ned med det, og derfor kom til Thorsager fattig som en kirkerotte. Det fortælles, hvordan han og konen sled sig op, han sad og slog sten ude ved vejen som en rigtig ”Jens Vejmand”, og han kørte mælk og forsøgte sig i det hele taget med alt for at komme ovenpå igen.

Hjemme forsøgte konen Anine sig med bageri. Thorvald købte 10 kg. mel ad gangen, og det var nok til at få gang i bageriet. Hun lavede også selv is, stod selv og rørte rundt for at få den rigtige konsistens. Hun lavede efter sigende en fabelagtig god is, men det var også noget, der krævede sin kone.

Efterhånden fik de to arbejdet sig så meget op, at de i 1944 kunne købe huset ved siden af kroen på Vestergade. Her byggede de til og fik et rigtigt bageri op at stå. Ismaskinen tog de med, så den gode hjemmelavede is blev Thorsager ikke snydt for. Bager Hansen havde også mælketur i Thorsager – begyndt i 1934. Læs om bageriet i Vestergade under Vestergade.

LILLE RANDERS 9

er opført i år 1900 og er dermed det ældste hus i rækken. Lisette Skov har boet her. Det bebos i dag af Ejnar Nielsen. Har altid kun været beboelse.

LILLE RANDERS 4

Vi bevæger os over på den anden side af vejen. Nr. 4 A bebos i dag af familien Rasmussen.

LILLE RANDERS 6

Her i svinget, hvor Lille Randers drejer mod øst, lå tidligere Karl Sørensens ejendom. Den lå helt ud til vejen, faktisk så tæt, at hjørnet var skåret af, så det fulgte vejens svingning. På dette hjørne var opsat et stort emaljeskilt, hvorpå der med meget store bogstaver stod ”Skridt!” og nedenunder med små bogstaver: ”Politiet”. Det var fra dengang, der kun færdedes hestevogne i byen og man ville have hestene til at gå langsomt her, hvor man snart stødte ind i byens hovedgade.

Skiltet var der indtil for ganske få år siden, og flere Thorsager-borgere har efterlyst dets skæbne. Hvem kender det?

”Karl Sørensen arvede ejendommen i Lille Randers efter sine forældre”, fortæller Kaj Stær Andersen. ”Til ejendommen hørte en stor have, der gik hele vejen ned til købmandsgården.

Karl Sørensen var ungtkarl og handlede lidt sammen med kreaturhandler Blæhr. Der var den fordel ved samarbejdet, at Karl Sørensen havde bil, mens Blæhr ikke kunne køre selv. De to købte sammen Nybrogaard ude i Hedeskov, som Karl Sørensen overtog alene efter Blæhrs død. Karl Sørensen var meget sparsommelig – men rygtet gik, at han i virkeligheden var meget velhavende”. Nybrogaard blev udstykket til sommerhuse og skal have givet en millionfortjeneste.

Karl Sørensen flyttede senere på aftægt til det hus, som tømrer Friis havde opført til sin aftægt ude på Ryomvej (Friis havde haft det tømrerværksted ude på Stationsvej, som Willy Laursen overtog efter ham – Friis kørte rundt med en motorcykel med sidevogn). Huset på Ryomvej blev senere overtaget af Grethe og Harald Pedersen.

Karl Sørensens ejendom er nu nedrevet for at give plads til vejregulering. Det nuværende hus ligger helt tilbagetrukket fra vejen. Det bebos i dag af familien Mogensen.

Her fra svinget og videre frem til Nørregade var der i gammel tid kun huse på sydsiden. Alle var arbejder- og håndværkerhuse. Alle de nuværende huse på nordsiden er kommet til i løbet af 1980'erne og 90'erne.

LILLE RANDERS 8

Her boede i gammel tid skrædderen: ”Pier Skrædderen”. Huset er et lille bindingsværkshus, der ligger i en lavning lidt tilbagetrukket fra vejen. Der var altså to skræddere i Thorsager – oven i købet boede de ret tæt på hinanden. I dag bebos huset af H. og M. Vinther.

LILLE RANDERS 10

Her har i mange år boet Henry Sørensen. Henry er en bror til Børge Mureren.

Tidligere boede Inger og Martinus Madsen i huset. Han krævede sygekasse op, hun solgte mælk på mejeriet.

LILLE RANDERS 12

er Marie Niensens hus.

LILLE RANDERS 14

er en lille stråtækt ejendom, tilhørende i mange år Vilhelm Pedersen, der havde slagtehus omme bagved. I dag C. og N. Hansen.

Maj 2009 er huset averteret til salg for knap to mill. kr. Det oplyses, at huset er bygget i 1850, ombygget 1981. ”Stor, skøn have med mange frugttræer lige ned til grønt engområde. Bolig 175 m², grund 1474 m².

LILLE RANDERS 16

en rødstensvilla, bygget sidst i 1950'erne eller i 1960'erne, er mekaniker Henriksens hus. Han har mekanikerforretning sammen med en bror i Rønde (lidt forskellig efterretning om husene nr. 14 og 16).

Tidligere lå der et bindingsværkshus på grunden, formodentlig et Kaløhus, der indtil 1948 var beboet af Søren Pedersen (en bror til Henry Pedersen) med familie. 1948-1956 ejedes huset af Margrethe og Charles Berg. Efter Charles's død i 1956 overlod Margrethe året efter huset til en svigersøn Poul Tinggaard, der et eller to år senere lod det nedrive og det nuværende hus bygge. Han drev i nogle år sodavandsdepot fra huset.

Det gamle Lille Randers 16. Billedet er fra 1954, lånt af Inger Berg Olsen (datter af Margrethe og Charles Berg).

LILLE RANDERS 18

Et lille rødt hus, bygget 1890. Jorden tilhørte indtil 1870 præstegården. Da blev det solgt til Peder Pedersen Brygger for 200 rigsdaler, men det ville nok være overilet at konkludere fra mandens navn, at der har været bryggeri på stedet.

Derimod ved vi helt sikkert, at efter århundredskiftet 1900 boede her Thorsagers kendte tækkemand, hjemmeslagter, frisør og i øvrigt alt-mulig mand Søren Kristensen Laursen, der tidligere havde siddet til leje i Vestergade 4. Ud over de nævnte mange gøremål var han fast ”fyrer” på andels-tærskværket. Han var også aktiv som fagforeningsmand og socialdemokrat. Han havde kontrolsted for fagforeningen, hvor man skulle ind og registreres hver dag, hvis man var arbejdsløs, men reelt var det konen, der passede den del af virksomheden.

Kristensen Laursen var lidt af en original. Når han blev hyret til at tække et hus, betingede han sig altid, at han kunne få ”Kåhlen” med. Det blev nogle lidt knotte over, men sagen var, at det var hans hund, der fulgte ham overalt, sågar med op på hustagene, når der skulle tækkes.

Uddeler Albrechtsen glemmer aldrig, da Laursen var inde og skulle købe en ny natpote. Der blev naturligvis spurgt til, hvor stor den skulle være. ”Tjah, den skal vel kunne rumme sådan omkring tre pisninger og en skidning”, var det egentlig ganske præcise og relevante svar.

Engang Laursen skulle til at klippe en ”kunde”, viste det sig at en spand vand i lokalet var væltet. ”Frisøren” strøg sporenstregs ud og tog knægtene i forhør, en efter en. Men på tur benægtede de alle. Laursen gik så roligt ind igen med bemærkningen: ”Ja, men så må det jo være et mirakel!”

Efter tækkemanden overtog tømrer og arbejdsmand Marius Jacobsen huset, vist nok omkring 1956. Han havde en bror, der var bødker ude på Stationsvej. Marius og hustruen Kirstine havde i en halv snes år haft en mindre landejendom ude i Hedeskov, som de passede samtidig med at Marius arbejdede som tømrer rundt om på egnen. Kirstine havde som ung hjulpet med at passe telefoncentralen i Thorsager og også en overgang i Ugelbølle - tilbage i Thorsager blev hun hjemmehjælper, formodentlig i 1970'erne. Hun var i mange år en trofast indsamler til "Julens Glæde".

Marius blev dræbt ved en trafikulykke i 1978. Kirstine gik på pension som hjemmehjælper i 1980, 65 år gammel, på grund af dårligt helbred, fik benprotese på et tidspunkt, men blev ved med at være kendt for sit gode humør. Hun fejrede sin 90-års fødselsdag, stadigvæk i huset i Lille Randers, 15. februar 2005¹ og døde i juni

¹ Fødselsdagsomtale i Århus Stiftstidende 14.2.05.

2005. I dødsannoncen (ÅS 7. juni 2005) oplyses det, at hun efterlader sig en datter og en søn, samt 5 børnebørn og 12 oldebørn.

LILLE RANDERS 20

Også dette hus ligger på gammel præstegårdsjord. Den samlede parcel, som nu nr. 18 og 20 ligger på, blev i 1870 solgt af kirken til Peder Pedersen Brygger, og køberen opførte samme år det nuværende hus på den del, der blev til nr. 20. Nr. 18 må altså senere være solgt fra nr. 20's parcel.

Efter århundredskiftet 1900 var huset Ras Stær's. "Ras Stær var min bedstefar", fortæller Kaj Stær Andersen, "Bedstefar var skovfoged på Skafføgård. Hjemme havde han også lidt landbrug, idet der hørte lidt jord til huset, nok til at holde 2-3 køer. Da det kneb med bedstemors og bedstefars helbred, købte jeg huset i 1946, men således at mine forældre kom til at bo der gratis mod at passe de gamle. Jeg solgte dog senere huset for at skaffe penge til at bygge vores nuværende hus på Stationsvej". Nuværende beboere: T. Christiansen og J. Sørensen. John Sørensen er murer.

LILLE RANDERS 22

er Marie Kristiansens tidligere hus. Hun døde for en halv snes år siden. Hendes erindringer kan læses i Folk og Liv på Røndeegnen bind 6. Her fortæller hun bl.a. at Lille Randers i hendes barndom omkring 1920 var en "sandvej" – Nørregade kalder hun et "sandspor". Huset bebos i dag af Maries datter Tove Brandenborg.

LILLE RANDERS 24

er et forholdsvis nyopført hus, idet Lille Randers-husrækken så længe de fleste kan huske, sluttede med nr. 22. Det nye hus er kommet til ved en udstykning af haven fra nr. 22. Det blev bygget af Per Kristiansen, Maries søn. Det bebos i dag af Lars P. Borg og Tina Rundberg – Tina er barnebarn af Marie Kristiansen og datter af vognmand Tony Andersen (hvis kone altså er Marie Kristiansens datter).